

LA PORNOGRAFIA DE QUIOSC

Miquel de Moragas

Aquest article pren com a base d'estudi la considerable quantitat de publicacions referides al sexe que hem pogut trobar en un quiosc de la Rambla de Barcelona, a la primavera de 1980. L'objectiu d'aquest treball és assajar una classificació d'aquesta pluralitat, explicar-ne els seus trets pertinents, i oferir una base documental sobre la seva importància, en el conjunt de la producció impresa de quiosc.

Per assolir aquest objectiu es topa amb dues greus dificultats. Pel que fa al coneixement de la difusió real de les publicacions pornogràfiques, i a partir del límit que marca la presència o no de publicitat comercial, es produeix no solament una manca de dades sobre la seva difusió, sinó una autèntica estratègia d'amagatall d'aquestes

dades, que no té com a objectiu escapar-se de la inquisició dels investigadors socials... sinó, més pròpiament, dels entrecanços legals i policials. Empreses editores que canvien de nom, revistes que apareixen i desapareixen amb títols diversos, pràctica clandestinitat d'algunes publicacions, sense peu d'impremta, fan inassequible als recursos propis de la recerca social, dades globals sobre aquest sector de la producció editorial, especialment en el cas de la pornografia dura. La segona dificultat es deriva de la mateixa complexitat i interrelació dels gèneres periodístics i literaris utilitzats per aquestes publicacions. La història de les publicacions pornogràfiques és al mateix temps, la història de la permissibilitat sexual. En relació amb el nu, per exemple, el que fa uns anys era escandalós, ara és habitual. El que fa uns anys quedava reclòs en petits cenacles de lectors pornogràfics, ara apareix a la portada de revistes de difusió general. Aquesta mobilitat derivada de la permissibilitat històrica es complica, a més, pel fet que el procés afecta de manera discontinua capes socials i edats diverses.

Un bon exemple d'aquesta problemàtica de la dificultat d'establir una tipologia, que no afecta, marginalment, la pornografia, sinó, en general, tota la cultura de masses, el tenim en la publicitat que, aferrada pel compromís social de l'acceptabilitat general, derivada del consum massiu, admet formes eròtiques impensables fa uns quants anys.

En el camp de la publicitat del sexe només és possible d'establir classificacions de caràcter general, operatives, referides a un moment determinat de la història cultural.

TRES CATEGORIES PER CLASSIFICAR LA PORNOGRAFIA DE QUIOSC: «MAGAZINES» PORNOGRÀFICS. PORNOGRAFIA FEBLE. PORNOGRAFIA DURA

Tot i les dificultats per establir-ne els límits, la notable quantitat de publicacions relatives al sexe, obliga a un intent de classificació

tipològica com a pas previ per interpretar ideològicament el fenomen, i treure'n les conclusions antropològiques pertinents. Cal advertir d'antuvi que la nostra classificació-delimitació, es vol quedar a les portes de l'anàlisi de contingut, i de la interpretació semiòtica més profunda. La delimitació que aquí esbossem detallarà els gèneres periodístics i literaris utilitzats, com a base per a una posterior tasca d'interpretació quantitativa de difusió i d'anàlisi de contingut.

Vistes, doncs, les característiques i repeticions de les publicacions relatives al sexe i que poden adquirir-se, sense cap mena de dificultat, en un quiosc de las Ramblas, podem establir tres grans categories de publicacions:

- a) Pornografia amb suport periodístic, o «magazines» pornogràfics
- b) Publicacions de pornografia feble
- c) Publicacions de pornografia dura.

Tot i que es produeixen nombroses interferències d'un model a l'altre, creiem adequat de mantenir aquesta classificació elemental, perquè els canvis són, en general, de naturalesa gradual.

És evident que el sexe és un fet present a tota la cultura de masses i que, òbviament, ho és també, de manera explícita, en quasi totes les publicacions periòdiques. El registre aprofundit de la publicitat comercial, o la crítica d'espectacles, faria adequada la inclusió de la pràctica totalitat del material de quiosc dins aquesta categoria. Ni tan sols una referència al nu ens permetria, amb mentalitat escolàstica, de distingir aquestes revistes a què ens referim aquí, de la resta de revistes, en les quals, justificant-ho amb un gènere periodístic, es fa també possible la presència del nu, el posat, la insinuació.

Renunciant, doncs, a la definició, i a allargar la polèmica sobre la distinció eròtico-pornogràfica, creiem que l'anàlisi de la tipologia de les publicacions de referència sexual pot començar amb una de

les més antigues revistes del gènere, que de fet es converteix en punt de referència i gènesi històrica de la mostració del sexe: *Playboy*.

PORNOGRAFIA AMB SUPORT PERIODÍSTIC: PLAYBOY I INTERVIU

A un determinat tractament i presentació del sexe li correspon una determinada estructura periodística: gèneres, temàtica tractada en el conjunt de la publicació, preu, format, etc.

Una primera categoria diferencial de les publicacions pornogràfiques es pot establir segons que la temàtica sexual sigui, o no, la temàtica exclusiva de la publicació.

Allò que aquí qualifiquem com a publicacions pornogràfiques amb suport periodístic —*Playboy*, *Penthouse*, *Lui*¹— es caracteritza per incloure els diversos gèneres periodístics propis de les revistes il·lustrades en general, i per diversificar la seva temàtica de manera que els elements de referència pornogràfics, tot i ser eixos de l'ús i la gratificació de l'acte de lectura, no representen en termes quantitius, més que una limitada proporció, entre el 8 % i el 15 % de tot l'espai redaccional. Aquesta especialització delimita la frontera entre el que aquí anomenem pornografia amb suport periodístic i les publicacions de pornografia feble. Això queda clarament definit per la presència en les primeres (vegi's pàg. 137) de publicitat de diversos productes de consum. En les publicacions que aquí definirem de pornografia feble, com passa en general amb el seu contingut, tota la publicitat és referida a objectes de sexe, pel·lícules, material de sex-shop, revistes de la mateixa editorial, etc. Entre l'una i l'altra, existeixen, evidentment, revistes de delimitació ambigua, que inclouen publicitat pròpia del gènere contigu. Entre les revistes de pornografia feble, a la frontera de la

¹ Per una informació complementària vegi's: NICOLAS, JEAN, «La Presse Porno» a *Presse Actualité*, núm. 95 (1979). Mousseau, Jacques, «La Presse du C... La France a l'heure de la pornographie» a *Communications et Langages*, núm. 28, 1975.

pornografia amb suport periodístic, podríem situar *LIB*; i a la frontera de la pornografia feble, podríem situar *Penthouse*.

Playboy, com es mostra clarament en els articles de Umberto Eco i Ivan Tubau que publiquem en aquest mateix número d'ANÀLISI, resumeix l'equilibri entre la presència de la pornografia i les formes i continguts periodístics de les revistes il·lustrades. La història de *Playboy*, com també en un altre nivell la història de l'erotisme a la publicitat, explica bé la permissibilitat i, per això mateix, marca els límits d'allò que és tolerable, de les fronteres de la permissibilitat. Els passos a la pornografia feble i a la pornografia dura són ruptures als límits establerts per la permissibilitat simptomatitzada per *Playboy*.

A *Playboy* s'hi troben tots els elements que, degudament transformats, o eliminats, constituïran l'univers dels gèneres periodístics de la premsa del sexe i que podem resumir en el següent requadre:

COMPOSICIÓ TEMÀTICA AUXILIAR D'UN EXEMPLAR DE *PLAYBOY*

- Publicitat (vegi's pàg. 137).
- Entrevista selectiva de caràcter social o polític
- Articles de fons referits a temes d'actualitat sòcio-cultural, però no d'actualitat periodística.
- Dibuixos eròtics. Acudits.
- Varietats.
- Reportatges, informes de temes ecològics, tecnològics, mèdics, costums, etc.
- Consultori. Correspondència.
- Còmics. Historietas eròtico-violenta.
- Anecdolari del món *Playboy*. Festes, diversió, vida de les «Play Mates», recepcions.
- Reportatges sobre la indústria de l'oci sexual: turisme, sex-shop..., locals nocturns, prostitució, films.
- Catàleg d'objectes per a executius. Novetats del mercat.

Tots aquests continguts, la qualitat del paper, el format, operen com a estructura de base, acompanyant, de la comunicació central, la publicació del cos de la dona. Tota la temàtica esmentada actua,

en el conjunt de la publicació com a element coadjuvant, conjuntaral, que emmarca, justifica socialment, la presència del nu i de la posició de les noies Playboy.²

A cada exemplar de Playboy apareixen tres reportatges sobre noies. El reportatge consisteix en una presentació escrita en què es narren alguns episodis de la vida de la protagonista, relacionats principalment amb la seva actitud vital davant l'activitat sexual, però també sobre els gustos culturals, hobbies, alimentació, plaers de l'oci, etc. Aquestes categories s'amplien amb la presentació, sobretot en el cas de la «Play Mate» de les primeres pàgines centrals, de les mesures, en centímetres, del pit, el maluc, la cintura, el pes, l'alçada, etc.

Pel que fa a la imatge, i com explica Umberto Eco, els 25 anys de Playboy mostren un procés gradual fins a mostrar el pubis, però es manté, com a referència habitual, la «postura» de la model, generalment en solitari, com a objecte de desig, no posseït, per a contemplació i consum simbòlic del lector. Aquesta imatge s'acompanya d'un ambient, disseny d'interiorisme, mobiliari, sedes i pells, caracteritzat per l'exotisme, si és en l'espai exterior — platges del Carib—, o el Modernisme i el luxe si és a l'interior.

Aquests punts, modalitats de continguts, característics de Playboy, es veuran transformats per la pornografia feble que constituirà un roducte que, no solament en la presentació del sexe, sinó en el tractament de temes i en l'ús dels gèneres, s'adequarà al que els «apocalíptics» de la teoria de la cultura han anomenat «cultura de celles baixes»: Entre les publicacions pornogràfiques amb suport periodístic hem esmentat també *Lui* i *Penthouse*. Des del punt de vista de la tipologia d'aquestes publicacions, la interpretació de *Lui*, presenta poques dificultats. Se li poden aplicar els elements d'anàlisi de Playboy. Com en el cas de les relacions Coca-Cola —Pepsi-cola, el problema és més d'organització empresarial que de gèneres periodístics. Ara bé, el que sí que mereix una clarificació tipològica és el cas de *Penthouse*. De fet, l'estructura periodística, el

² Nicolas, en l'article esmentat i en referir-se a *Lui* o *Playboy* les anomena revistes amb «pretext de compra».

preu, el format, la presència de la publicitat, els reportatges, equivalen als de Playboy.

Les diferències són marcades pel seus passos cap a la pornografia feble. Sense deixar la pluralitat temàtica, això es manifesta en els reportatges sobre les noies *Penthouse* i en la inclusió de les confidències sexuals.

Les noies *Penthouse* abandonen totalment el codi de l'erotisme de la publicitat comercial, per mostrar directament i obertament el sexe. Aquesta variació fotogràfica és reforçada pel text que deixa d'explicar, pràcticament i exclusiva, els seus gustos i passions sexuals. Aquests reportatges seguïen tenint en comú amb *Playboy*, el fet de ser codificats per satisfer el gust del lector masculí. El mascle apareix rarament a la fotografia, la seva inclusió pot suposar-se a partir d'una anàlisi complexa del procés de lectura que aquest pugui establir.

La segona variació que estableix *Penthouse* cap a la pornografia feble, és la inclusió de narracions d'experiències sexuals. Aquestes narracions que no inclouen il·lustracions, com serà el cas de les novel·les il·lustrades pornogràfiques, tenen dos vessants, dues perspectives de la passió sexual, segons que sigui home o dona el subjecte de l'enunciació. L'una perspectiva i l'altra escrites per al gust del mascle —vegi's el treball de Marta Moya en aquest mateix número— s'aniran alternant en tots els gèneres de la pornografia. Existeix, encara, una tercera modalitat de l'enunciació: la que es fa en tercera persona i que inclou el diàleg. Aquestes modalitats s'allunyen ja, clarament, dels «magazines» pornogràfics.

INTERVIU. INFORMACIÓ PORNOGRÀFICA

Entre les revistes amb pretext de compra, o pornografia amb suport periodístic, no podem deixar d'esmentar un dels fenòmens periodístics més interessants de la cultura de masses del post-franquisme: la revista *Interviú*.

La peculiaritat d'aquesta publicació és la d'incloure fotografies o reportatges amb noies despullades, a l'interior d'una revista que no es presenta com a especialitzada en qüestions sexuals, sinó que s'inscriu entre les revistes d'informació general, i les revistes il·lustrades populars. La característica més destacada d'*Interviú* és la barreja semàntica de pornografia, política, denúncia de la corrupció administrativa, anecdotari popular, etc.

Si la història de *Playboy* es la història de la permissibilitat a nivell cultural en la societat occidental capitalista, la història d'*Interviú* és també un registre adequat per conèixer la història de la permissibilitat informativa i cultural a l'Estat espanyol a partir de la mort de Franco. *Interviú*, i d'aquí es deriva el seu èxit, va anar una mica per endavant de les possibilitats de la supressió de la censura i la permissibilitat en matèria de liberalisme d'expressió.

Interviú ha jugat amb una contínua provocació al pregon ressentiment que tenia el lector espanyol després de quaranta anys de censura. L'alta audiència de la revista respon a la necessitat de superar l'esforç i la frustració de «llegir entre línies». «El nou periodisme» d'*Interviú* consisteix a incitar a la lectura entre les línies. La passió pel detall, pel realisme fotogràfic, per la gosadia pròpia de la pornografia, s'aplica fotogràficament, de manera totalment allunyada de l'estil clàssic de *Paris Match*, a d'altres objectes de la vida social, a la sang, al cos humà estripat, a la reproducció fidedigna de la deformació, a la presentació dels personatges públics des d'angulacions imprevises, de dalt a baix, a la recerca del codi pornogràfic de la fotografia política, al badall del parlamentari, a la mà indiscreta tocant-se el nas, als ulls en blanc, etc.

El primer impuls d'*Interviú* pot relacionar-se d'alguna manera, com s'esdevindrà més tard amb la ràdio, amb la necessitat de credibilitat democràtica del nou règim. La hipòtesi que aquí formulem és que l'expansió que experimenta *Interviú*, apareguda a la primavera de 1976, ha de relacionar-se amb la necessitat d'Adolfo Suárez per acreditar-se com a agent del canvi. Erotisme i «destape» no són apolítics. Els primers nus a les portades són cosa d'aquesta època que

queda ben simbolitzada pels números —estiu de 1976— d'*Interviú* en què apareixen els cossos despullats de Nadiuska i Marisol. Es tracta com la primera amnistia d'una obertura, d'un primer pas. Les pàgines d'*Interviú* hauran d'esperar fins al període comprès entre les eleccions generals (juny de 1977) i el referèndum constitucional (desembre de 1978) per mostrar el pubis de les seves models.

LA PORNOGRAFIA FEBLE

La pornografia feble, a diferència del que s'esdevindrà amb la pornografia dura, presenta, ella mateixa, una marcada varietat de gèneres periodístics i literaris.³

Valorant, però, els gèneres més importants, proposem la següent classificació:

1. Revistes il·lustrades del sexe.
2. Novel·la il·lustrada pornogràfica.
3. Còmics i altres⁴.

Com hem vist, si alguna distinció sembla clara en la tipologia de les revistes de publicació del sexe és l'exclusivitat, o no, en el tractament d'aquesta temàtica. En els primers anys del canvi democràtic, 1976-1977, proliferaren algunes revistes que publicaven reportatges propis de la pornografia feble, com és, per exemple, la fotografia del penis, la reproducció de l'acte sexual, la

³ D'aquesta anàlisi deixem al marge la consideració de la novel·la eròtica no il·lustrada en general i que forma part del gran tema, aquí no estudiat, d'erotisme i literatura.

⁴ Dintre el capítol «publicacions de la pornografia feble», existeixen altres variants que es relacionen d'alguna manera amb la fotonovel·la il·lustrada. Un d'aquets casos és el de les publicacions que pretenen reproduir, a nivell fotogràfic, una narració fílmica, òbviament pornogràfica. La fragmentació de la història converteix aquestes publicacions en àlbums fotogràfics que, com és habitual a la premsa pornogràfica, limiten el guió a la situació de l'acció com a pretext per a l'establiment de la relació acció-sexe. Tot i que la fotografia és l'eix de la pornografia il·lustrada, cal destacar la relativa importància del còmic eròtic. El que ha fet l'erotisme és introduir-se dintre un gènere d'aventures, sadomasoquismes, des de molt antic presents en el còmic.

relació a tres, la relació homosexual, etc. Tot i mantenint alguns gèneres i temàtiques de les revistes il·lustrades populars. Aquestes revistes han anat desapareixent. Les revistes de pornografia feble mantenen el model periodístic de Playboy, però omplint tots els seus gèneres de referències sexuals: prostitució, malalties venèries, sex-shops, costums sexuals al món, publicitat de pel·lícules pornogràfiques, notícies sobre violacions, consultoris sexològics, descripció d'experiències sexuals, importants seccions de contactes, etc. Es tracta, en definitiva, d'una adaptació de la revista d'afers diversos —assassinats, robatoris, violència—, al món del sexe. En relació amb Playboy i amb el preu, de 250 a 75 pessetes (*Pacha, Party, Rampa*, etc.), canvia el llenguatge de la presentació de les models, el tractament icònic es caracteritza per un ambient interior, decoració i mobiliari, propi d'un pis de classe mitja o d'una habitació de pensió barata.

La novel·la il·lustrada pornogràfica, marca un pas decisiu cap a la desvinculació amb l'estructura periodística pròpia de les publicacions abans esmentades. S'estableix així un important pas gradual cap a la pornografia dura. Amb aquest gènere ens situem en el mateix cor de la pornografia. El que distingirà la pornografia feble de la pornografia dura serà un tractament diferent de la narració, l'argument i la reproducció fotogràfica d'aquest mateix gènere.

Cal distingir la novel·la il·lustrada pornogràfica de la fotonovel·la pornogràfica o del còmic pornogràfic que són, proporcionalment, de difusió limitada en el conjunt d'aquestes publicacions. Dintre la novel·la il·lustrada pornogràfica i per la seva importància qualitativa, cal distingir entre la novel·la il·lustrada de format «llibre de butxaca» i la novel·la il·lustrada del format tradicional de la fotonovel·la (21 × 29 cm.) (*Supersexual, Lesbo 2.000, Coñ, Cul*, etc.)

L'estructura de fons és idèntica. Es tracta, normalment, dels tres tipus de narracions esmentades, dona o home en primera persona, o diàleg i narració en tercera persona. La fotografia representa, aproximadament, el 65 % de l'espai total, reservant un màxim de 35 % a l'espai del text. La relació entre el text i la imatge no es correspon en l'ordre de les pàgines. Això es justifica pel fet que

aquestes publicacions permeten una triple lectura que presumiblement s'inicia amb una lectura autònoma de la imatge, que implica, en conseqüència, sinó un argument, almenys sí una acció.

LA PORNOGRAFIA DURA

Al marge de les consideracions semàntiques que el lector trobarà en altres articles d'ANÀLISI, i pel que fa a la seva tipologia periodística, la delimitació més fàcil correspon a la pornografia dura. La pornografia dura de quiosc, de preu elevat, entre 300 i 400 pessetes, adopta, generalment, un format estàndard (18 × 13 cm.) que, per autoprotecció del venedor, es ven embolicat en un sobre de plàstic transparent. El gènere utilitzat és el de la novel·la pornogràfica reduït, però, a la mínima expressió l'argument i la contextualització de la acció. Un pur pretext, l'entrada d'un lampista, per exemple, pot ser el motiu, que moltes vegades és obviat, per mostrar l'acció sexual. En lògica amb aquesta mateixa atenció el text queda reduït a una mínima expressió, que pot xifrar-se entre el 5 ó el 10 % del total de l'espai de la publicació.

La temàtica, com és obvi, és l'estrictament sexual, i només conserva de les revistes il·lustrades pornogràfiques, les seccions de contactes, consultoris sexuals o narracions, i sempre en casos més aviat excepcionals. La publicitat hi es completament absent. Pel que fa a la temàtica, la diferència bàsica entre aquest gènere de publicacions i les descrites anteriorment pot situar-se en la seva tensió constant cap a la ruptura, al límit, amb la norma i la permissibilitat³. La fotografia secciona l'escena per fixar el seu objectiu en el sexe, per enquadrar-ne la seva manipulació. La pornografia dura trenca tots els límits anteriors en mostrar el semen, la cunilinguis, la fellatio, la penetració anal, l'orina, l'ús més divers d'objectes sexuals, la transformació dels objectes més inversemblants en objectes sexuals. Tot en un impossible afany fotogràfic per expressar, depravar, la publicació del sexe.

³ Aquesta tensió vers un impossible «cada vegada més difícil», té la seva traducció en la mateixa vida de les publicacions especialitzades. Canvis de títols, moltes vegades arriben només fins a tres números, camuflatge d'editors i de distribuïdors que fan impossible de donar una xifra aproximada de la seva difusió.

KIOSK PORNOGRAPHY

The analysis of kiosk pornography presents two great difficulties which this article will attempt to tackle. In the first place it is difficult to determine the boundary between the various types journalistic and literary genre in which sex and sexual action is reproduced. In the article a distinction (which is justified) is made between soft and hard pornography.

The second problem is related to the reticence of publishers to supply facts and details about the volume of their publications. These firms regularly alter the names of their publications in order that they should adapt more readily to the market and at the same time not risk censorship, prohibition or conviction. Another matter altogether, is the question of the major erotic magazines such as Penthouse, Playboy and Lui in which quite normal advertising can be found. A Knowledge about the circulation, print-order and the composition of the reading public of these magazines can be obtain through via the usual method of studying advertising diffusion.